

РЕЦЕНЗИЯ

От доц.д-р. Румяна Петьова Панкова, катедра „Психология на изкуството, художественото образование и общообразователни дисциплини”- Национална художествена академия, на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на Цветана Цветкова Иванова на тема:

„Невроестетика на емоцията и съвременната художествена форма“

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем от 336 страници, съответно структуриран в увод, седем глави, библиография, приложение и автореферат от 29 страници, отговарящ на съдържанието на научния труд.

За целите на научната разработка и придобиването на образователна и научна степен „доктор” са представени две публикации: „ The Music of Human Hormones „ (Музиката на човешките хормони) – Leonardo Musik Journal vol. 28 (2018) и „Какво е емоция ?“ – електронно списание „Психология на изкуството“ - <http://artpsychology.net> (2016).

Темата на представеният дисертационен труд е разгледана в граничен сегмент от няколко научни области:, психология на изкуството, невроестетика, невробиология, история на изкуството, музика, физика и др.

Това е нова изследователска линия, свързана с тенденцията да се открие по-широк форум за дефиниране на гранични теми и понятия.

Авторът очертава посоките на своето изследване, още в увода, като поставя и приоритетите на анализа, чрез инфографиките (фиг.1 и фиг.2), така визуалните модели структурират текстовата рецепция. Този подход включва в йерархична структура, основните проблеми на изследването и личната интерпретация на докторанта.

Невроестетиката е в сферата на научното изследване, което има за цел да интегрира невро-психологическите емпирични проучвания с деликатната област на естетиката, чрез изследване на възприятието, като процес, продукт и рецепция в изкуството. Също така и взаимодействието с художествени обекти и събития, които предизвикват вариативни чувства и емоционални преживявания на неврологично ниво. Проблематиката привлича учени от много

дисциплини, включително психолози, невролози, историци на изкуството, художници, антрополози и философи.

Независимо че всяко обобщаване на данни от емпирично изследване, особено при интерпретиране на резултатите в толкова чувствителна и неуловима материя, като естетическото възприятие, е свързано със загубване богатството на особеното, още по-малко могат да бъдат сведени до индивидуалното.

Интересът към невроестетическата проблематика бързо нараства в последните години, като подходите към тази дисциплина са разнообразни и очертават поне две посоки. Първата е насочена към константност при запазване на универсалии (мозъкът има уникалната способност да запази знанието за постоянните и съществени свойства на даден обект) и да отхвърли реактивните и динамични свойства. Втората посока е субектно-ориентирана, чрез изследване на абстракцията в епистемологична по характер процедура.

Изборът на автора е опит да се интегрират двете тенденции: „ обектификация на субективното състояние“ – цитат на автора(с.32). В моделирането на авторския текст са потърсени инструменти от художествената практика и психологическият континуум, за да се открият границите на познание и достоверност в изследването. Този процес на пренасяне на смисли зависи, от използването на коректни и верифицирани силогизми, които позволяват достигането до логически правилни изводи.

Хронологията на докторския труд в първата част, ни насочва към семиозисът на психическия концепт – емоция. В трилационно взаимодействие автора представя: емоцията, като обект за разглеждане и изследване на нейните репрезентации – като знаци, а третия компонент е интерпретатора т.е. автора на научния текст. Тази трикомпонентна релация е в императивна функция и съответно всеки композиционен елемент е в отношение с останалите. Не може да се свежда релацията между два отделни елемента, независимо от конфигурацията. Докторанта покрива семиозисът като процес и често води паралелна интерпретация с различни по своята същност научни текстове, което определя един еклектичен прочит. Тази констатация е неизбежна при направеният избор за интегриране на двата подхода в невроестетиката.

В същата част от научния текст е направен обстоен преглед на историята и теорията на невроестетиката, като наука. Посочени са автори като Джером Каган, Стенли Келеман, Карла МакЛарън, Аби Варбург. Проведени са разговори- интервюта с основателите на невроестетиката – Викторио Галезе, Семир Зеки и Анджан Чатерджи. Анализът на автора въз основа на разговорите с лидерите в невроестетиката идентифицира ключови постулати, свързани с определянето на методологията в тази област. Като експериментална наука тя изследва, как се организира психичният процес на възприятието , при наблюдаване и изучаване произведения на изкуството. Проф. Семир Зеки предлага два универсални закона за невроестетичния отговор. Първият закон е свързан с константността и определя, че една форма или цвят поддържа своят донотат, независимо от условията. Вторият закон визира абстракцията във философска интерпретация. Това е процес, при който се обобщава и генерализира обекта с критичен ракурс. „Абстракцията ...освобождава мозъка от поробване към частното и конкретното, както и от несъвършенствата на системата на паметта“. „Харесва ми, особено недовършената работа, защото тя занимава въображението в по-голяма степен.....недовършената картина може да бъде двусмислена което мисля, че често е характеристика на голямото изкуство“- цитат на автора (с.86). Приносът на Анджан Чатерджи е в областта на универсалната и релативна естетика, както и в изследвания на невропсихологията върху творчеството на визуални артисти. Избраните примери са изведени от историята на изкуството, науката, психологията и музиката.

Втората част на научния текст включва последователно представяне, на актуалните изследвания и пресечени точки на емпирични практики, които допълват и обогатяват света на съвременното изкуството и високите технологии. Направен е дискурсивен анализ, между трите модела за развитие на света в различните епохи, като „йерархичната система на Аристотел“, либералната вселена на Нютон и релационната / плуралистична вселена на Айнщайн. Аналогията на автора е интерпретирана в съответните парадигми за човека и неговият поглед към света. Изведените обобщения са съотнесени към предизвикателствата на съвременните художествени форми. В съжденията на автора се открива аксиологически релативизъм т.е. субектът утвърждава обекта на базата на качествата на този обект да бъде полезен. Ценността се

възприема, като способност на обекта да удовлетворява потребностите на субекта. Посоката на търсените примери е инициирана от конкретиката на автора и субективно направения подбор. Не става ясно как се определя : „новоформиран се хибриден подход на възприятието на света “ - цитат на автора, в наратива от представени артистични практики. Включени са оригинални , съвременни творби от изложби, като „Изобретяване на изживяването: експерименти с нови медии; „Бъди тук и сега“- Майкъл Наймарк, „Функции на границите“- Скот Снибс, „Масови халюцинации“ – Тревор Дерпланд и Гайл Гордън, които провокират емоционалните реакции и антагонистично взаимодействат с визуалните стереотипи на личността. Изброените визуални медии имат нови послания, свързани с различен формат на социални интеракции между зрител и творба. Авторът отбелязва, че художествените творби са представени като „проекти за проучване“ ситуирани в музейна среда „стилово са съвместими с останалите експонати от техническия музей, само съдържателно се отличават“- цитат на автора(с.148). Това определя новия профил на изкуството, под влияние на много разнообразни каузални атрибуции извън сферата на автономното изкуство.

В третата част на докторантския труд са описани симетрията и нейните детерминации в : художествените медии, неврологичния процес, физиката и психологическия феномен на възприятието.

Прононсираното съдържание за симетрията в биологичен и физико-математически профил е изведено коректно. Допуснати са неуместни интерпретации при определяне на антиномията симетрия-асиметрия в психологическия контекст, цитирам: „латерализацията на мозъка се отразява върху лявата и дясната страна на лицето. Човек с твърде перфектно симетрично лице пропуска да комуникира неговите/нейните емоции “- цитат на автора с. 194 . Уточнявам „латерализация на мозъка“ - като термин е често използван в нерегламентирани текстове в интернет. Съществува определение за „латералното мислене“ – създадено от малтийския учен Едуард де Боно – психолог и преподавал в Оксфорд, Кеймбридж и Харвард. „Латералното мислене представлява творческо мислене, ангажирано с променящи се идеи, възприятия и концепции. Човешкия мозък е самоорганизираща се информационна система, която формира модели. Всички формиращи модели системи са асиметрични. Механизмите на хумора и на латералното мислене (творчеството) са близки. И двете представляват внезапен преход (момент на просветление) между два модела. Методите на латерално мислене

помагат на мислещия да движи мисълта си "напряко" през моделите, вместо да следва обичайната последователност. Мислещият преминава направо към друг модел и когато се установи, че това има смисъл, се получава откривателски ефект.“ –цитат от книгата на Едуард де Боно „Как да развием творческото мислене“ (с.13) Това е моделът на креативното мислене и формирането на творчески навици на ума , т.е. нови решения и открития. Разрешаването на казуси по нестандартен начин, чрез пряк хипер-преход към модел, далечен от проблемния. По-просто казано, креативният подход е съчетаване на две идеи, съзнателно или случайно, които конвенционално са несъвместими, и не са били съчетавани до момента.

В същата част от изследването е представена, цитирам „концепция – триъгълник“ „в следната рамка : симетрия-теза; асиметрия-антитеза; несиметричност-синтез. Предложената авторска идея не е изведена в необходимия аналитичен формат. Не става ясно, как са дефинирани компонентите на тази концепция, тъй като избраните примери и факти са изведени в исторически ред, от Питагор до Михай Чиксентмихай (съвременен психолог).

Впечатляващ е обема от проучените текстове включени в научното изследване. Потърсени са аналогични парадигми за симетрията в научни области, като: кристалография, химия, физика, математическа физика, декоративни изкуства, музикознание и архитектура. Подобна колаборация с изброената по-горе информация налага сериозен критичен анализ, изведен в силогистични изводи за обобщаване и инпрегниране в основната теза на дисертационния труд.

Представени са позициите на водещи имена: от физиката – доц. Леандър Литов – принципи на симетрията и проф. Виторио Галезе за огледалните неврони в невроестетиката. В своите научни практики доц. Литов, споделя необходимостта от нарушаване на симетрията, за да бъдат коректно изведени законите на природата. А проф. Галезе извежда следното обобщение: „..огледалните неврони ни предоставят „въплатена симулация“, не само на действията, но на мислите и на чувствата на другия. Ние ги споделяме в телата ни.“ Това е „ние – ориентирано“ пространство. Изводите на проф. Галезе: „историческите, културни и други контекстуални фактори, не премахват необходимостта от внимателно обмисляне на невроните процеси, които възникват по време на емпатийното разбиране на художествените творби.“- цитат на автора(с.225)

В хода на анализа в част 3.3 „Симетрия в психологията“, откривам некоректно интерпретиране на темата. Визирани са философските концепции на Исая Берлин, които не дефинират „симетрия в психологията“, а направеният психологически коментар в твърде краткия текст е ограничен само в гещалт – психологията, с неточна интерпретация. Както споменах в началото на рецензията, обхватът на информацията е много пространен и са възможни пропуски в извеждането на логически свързани текстове.

Следващата глава от научния текст е свързана с транслирането на теоретичните идеи в експериментални практики. Разгледани са девет проекта, които поставят основите на новата платформа интегрираща дуалистично - изкуство и наука. Реализираните събития са провокирали впечатляващ интелектуален кворум, като активно участие.

В шестият проект „Музиката на ДНК“ докторанта уточнява , че предстои втората част на този формат, да бъде реализирана. Изработен е алгоритъм, в който всеки кодон (генната последователност, записана в ДНК и РНК, се състои от тринуклеотидни единици, наречени кодони) на ДНК представлява определена нота. „Дължината на нотата се определя от времето, необходимо на транспортиране на определена аминокиселина в структурата на протеина. Поредицата от музикални ноти е съпоставена с кода на ДНК, а триизмерната структура на протеина определя музикалното темпо“. Предстоящият проект „Симфония на емоциите“ е продължение на „Музиката на ДНК“ и основната му цел е да се създаде оригинално, музикално произведение. Очакваните резултати от този проект са описани в десет форми на повелително наклонение и рамкират приносите на този иновативен формат.

Неконвенционалният характер на проекта налага включването на екип от различни специалисти, като фасилитатор на събитието е авторът на дисертацията. В тази конфигурация от артисти и учени, работещи в областта на високите технологии се филтрират особен тип рефлексии, които формират интеркултурен феномен. Резултатите от създаването на поредица, от иновативни и стойностни събития в интелектуалното пространство, се отразяват в културния и социален метаболизъм на средата. Ще цитирам Рой Аскот, известен артист и теоретик на изкуството , който създава инсталацията „Плисетата на текста“ през 1983г. Той споделя своето прозрение за дълбочината на промените, които ще причинят телекомуникациите и вярата си, че

артистите са идеално подготвени да изследват полето от нови възможности.

„Интерактивните телекомуникации говорят езика на сътрудничеството, на креативността, и на трансформацията. Това е технологията, не на монолога, а на разговора. Тя по-скоро се захранва от плодородната си отвореност, отколкото с естетическата си затвореност и завършеност. Новите телематични системи на комуникации дават поле за нови, осезаеми качества на човешкото присъствие, възхита от самото човешко присъствие.....Просто казано, това да си едновременно тук, на това място и там, на много други места, в едно и също време...това е странно изживяване, ново в репертоара на човешките възможности.“- списание „Леонардо“, 1991, статия „Свързаността: Изкуството и телекомуникациите“. Днес тази артистична интуитивност има свои реални измерения.

Синтезираните идеи в заключителната част на дисертацията, очертават основните навигационни инструменти за комутативността между двете автономни сфери – изкуство и наука. Според автора изграждането на конотативна мрежа от съ-вместими идеи е началото на нова рецепция към художествената форма.

Представените приноси в дисертационния труд отразяват практическите резултати от направените обобщения и визират поставените цели.

В заключение на анализа на авторският текст, бих изразила своята положителна оценка. Независимо от направените забележки в теоретичната част, на академичната работа, аз съм убедена че авторът, ще съобрази необходимите корекции в приложната част на този мащабен проект.

Считам за основателно да предложа на уважаемото научно жури, да присъди образователна и научна степен - „доктор“ на Цветана Цветкова Иванова.

Рецензент:

(доц. д-р Румяна Панкова)